

AMPLISSIMO VIRO, IURISQUE CAESAREI SIMVLE ATQUE PONTIFICII EXPERIENTIS.
simo, D. P. Remonio præsidi summo Rhotoma
genio loan. Portesius S. P. D.

SVPERIORE anno cum familia tua, Praeses integerrime, ruris concesseram, tam gravisante morbo longius atq; indies auctiore, cum uero liberorum tuorum & coniunctudine mibi incundissima adductus ut arbitrar egra maximè ac propè deposita repub., nostra eni mo oblegendum: præterim cū auctores huuius essent diuersi multi literariorum amanissimi, qui primos etiam ordines in hac urbe duxerat. Hi multis hospitiis quanquā inuiti renunciaverat, eleganter suppellecitem, non ex ore Corinthiacam Deliciacum, aut argenti benefaci, sed antiquitate ingenio tornata operæ Bachicu & Romano reliquerant. Hic quā improvviso casu mouebatur, ego quoq; usq; minime collegi, & ne ioui quidem pū sō memini littare. Verba enim tempore difficilimo, ne si ad diem causū afflueret, non eximeret ex reo, qui me, ut afolet, ad iniurias evictus existimabam esse datum. Festinante itaq; Lutetia præfectus, uniuersum sequentem animo sollicito semper maxime, quia ad iter ingressurus Eusebius libru historiarum uerabam in manibus excolam reuertens, & que illi quinq; voluminibus ediderat de Constantini uita Romani imperatoris, in finiteram cōuertere de Greco, atq; adeo coparam. Interē uero dum neq; de celeritate redutionis agi uidetur, neq; statarios illos in urbe esse intelligerem, tanquam naevum agens in europo, hoc est neq; sciat, neq; compotis curiarum esse fluctuabant. Sic habui tamè aliquando cum animo statuum ac deliberatus, ut genio loci quem ego puto amoenissimum, & auspicio tuo diligentia mea configit & iudicat, tamen eruditus cuiq; datae experire. Equidem fortuna insinuarem, & inique traditiois equisimè possum arē, nisi mihi uel animi uel ingenii tui expectatio temporū iniurias anteneret. Atque si solam uertisse possem, & isto genere me uiam animum demereri posse iudico. Tyrocinium autem esse uere dices, in quo si tuus ænigmatoris beatus habebo presentes ac propitos, ad ingressionem aliam festinabo. Vale. Lucetie, Cal. Octobribus. M. D. XLVI.

EVSEBII PAMPHILI DE VITA
CONSTANTINI IMPERATORIS LIBRI
quatuor, Joanne Portesio Interpretæ,
Liber primus

Panegyrici
decimo quo
que anno de
ludibris co-
stantini, di-
cti.

VIT haud ita pridem quum homines omne genus adfetas epulas anni cuiusque decimi secundum iam & tertium recurrentis, Imperatori magno nundinium habuerunt. Fuit nuper quum & ipsi nos medius confessus depehensum, medijsq; Dei ministris annali carmine uicorem ornauimus, seculares etiamnum corona illi dictione concinnauimus, ac sanctum caput in ipsa regia paulo ante reuinxi. Nunc autem hæret oratio consiliq; inops ex consuetudine quum mult proloqui, quam uiam insistat incerta est, unus duntaxat rei miraculo propter insolentem speciem perculsa. Nam quama partem cumq; fornicibus oculis inspectarit, siue qua sol oritur, siue qua precipitat, siue terram landrum orbem uniuersum, siue celum undique & ubique, nufquam perbeperi quora illi rex abesse dispicitur. Liberos enim ille uidet tanquam de splendorre suo recentes faculas toti terrarum orbi illucscere, secum uiuere, tum hominum uitam moderari, multò quam ante melius. Auctum prole quæ illi succedit, & Cæsarum honores adepta dudum, & nunc primū ubile in illius pietatem induisset & uituitem Imperatoris, Augusti, rerum dominum nomen, & quicquid erat paterni ornamenti consequuta. Enim uero morali conditione

DE VITA CONSTANTINI.

conditione uiuentem modò, cum ex hac uita migravit, uti consuetudine præter omnium sensum nostra, quando natura quicquid est accessionum inuiti, cōuincit alienum: eisdem illis honoribus, regio palatio, laudum cum laudis, id respectans oblitus oratio. Jamq; distenta ad colli fornicis illic anima beatum informat cogitatio, Dei frumentum consortio, mortali & terreni teste exutum, stolaz præfulgia collucentem. Sentiens porro uolumentis anni longissimis spacijs nequaque distineti, perenne frōdentis diauidate donatum, & immortalitate uita, æuig felicissimi perpetuitate, ne discessionem eo faciet, ut filet de ea re, concedatq; præstabiliti meritas laudationes ad dicendi dignitatem. Cui soli immortali Deo, qui & ipse leno sit, suis astriuere fidem uocib. licet, quibus testatur gloriola celebratio uenerantur beneficij uicil studinum recipere, aduersarios autem & hostes intercionem animorum sibijs suis questiros. Iam inde reliquit omnibus expendendum, quām ea fidem minime fluxam gererent, quæ eset pollicitus. Impios & numinis oppugnatores exitu uita propalam exhibens Ethnici quā auerandos, obseruatorum sui consecranda præter uitam atque laudabilis ratione, fūmō de se ex morte memorabile. Columnis illis quidem nullas æuim timentibus iniuria exaltata. Videbit natura hominum fortis fragilis & caducæ commenta solatium, imaginibus edendis, maiorum memoriam colere se putat. Studiū uit honore permanfuro; partim adumbratione pictura cera delibutæ, partim è materiæ sculptum & dolatum experte motus, simulacrum machinata. Sunt, qui pilas & cippis inscriptos sempiternam commendationem uitritus corum quos habent annotatos conferre crediderint, quæ nihilominus ab intentu uindicari nequeunt, suntq; tempore omnia consumenda: nimis fluxi corporis effigies, quæ speciem immortalem minimè representent: sed erant tamen illud fatis nisquic secundum hanc uitam nulla boni expectatione ducerentur. Contra, seruator, uniuersorum Deus, supra quām capere possit hominum mens, aut assequi cogitando, bona dispensans religionis amatoribus, primordia quidem & quadam quasi præmiorum primitias, ex his reliquit arthaboni, qui paulatim hifce perituri oculis confirmet immortalē spem. Hæc antiquæ uaticinationes literis mandatae eadē præfene, hac uitæ cursus etiæ ratio, quoru officia obseruantiamq; dilexit Deus, commemorata posteris affirmant. Sunt eadem nostris temporibus Constanti-
euila, quibus omnium regi Deo, Constantinus, in iis qui Romanam rem-
publicam iure suo gesserunt, unus ex animo amicus, utræ sanctissimæ degé-
daz præbuit omnibus hominibus exemplum. Is uero quem coluit Deus,
eam rem aperte plane commonstrauit, dum astigit à dextra apicem hono-
rum inuenit, nec medio regno desinente se desistit hominē, disciplina lo-
cum nū excolendi generi humano datum. Itaq; solum illum ab homini-
bus natu imperatore extulit, quodda uelut amplissimū luminaire, præco-
nemq; fixa & manentis religionis uocalisimū, ab ea quam illi cōulerat in 30. imperi-
omni generi uitrite, regnum eius ad tres totas annorum decades, & ampli-
us paulo protractit: uitæ uero spaciū cum hominib. uiuentis duplices ho. xii.
rum annos recursus. Singularis aut suæ potestatis imaginē istuc conferès,
impiorum atq; adeo tyrranic generis expugnatorē effect. Hi mente cæci,
necatrum tumultum contra Deum decreuerant, & sagas sumperant. Ac illi
quidam quum uix dum prodijissent, repente sunt extinti. Clientem uero suum Deus unus, in multis unū diuinitus orbarum uitæ, instruxit: & expurgata
per ipsum destruktis impijs hominib. uita, magistrum declarauit obseruatoris erga se, qui prædicabatur etiam bonorum omnium studio, illum qui semper eset Deum nosse, & ab eorum errore longe diuertisse qui nusquam sint. Hoc

Hoc ille faciebat bona frugis famulus, & edicebat, seruum se non dissimulanter alleuerans regis omnium Dei. Quia ille rependens ocyus esse regem, fecit in his qui fuerūt unum & inexpugnabilem & invictum semper, ubiq̄ uero trophae exornatum, ac tantum quantus ne auditu quidem ullus fuit, cuius aliqua extet memoria recordatio: tam numini acceptum ac beatum, tam piū & undicē felicem, ut nullo negotio gentes quam prius omnino plures contineat, imperiumq̄ nulli graue ad hoc aui perdueret.

*Cyri Alexan-
dri Constan-
ti compa-
ratio.*

Cyrum de Persis inueterata fama dilaudat, ut p̄ reliquis ubiq̄ genitum omnibus insignem, sed illum turpis & omīnōfus, quicq̄ non uacaret conuictu melia mulieris opera manebat uita exitus. Macedonem decantat Alexandrum uniuersa Græcia subegisse gentes infinitas ac celerius omnino quam uero illi licet esse per aetatem, sublatum fuisse de uita, compotoribus idem potis ac saltatoribus operam dantem. Duo annos supra triginta tota uite curriculo compleuit, eorumq̄ partem nō amplius tertiam regni partes exegerunt. Ille sanguinis sitiens citra discrīmen urbes uniuersas & gentes nullo delectu aetatis leruire compellebat instar fulminis. Mox paulinū modō cum uigore ceepisset, urgens fatum uehementer, orbū libetis, nulla firmū sole, nullo lare, peregrinū dictiōnis excusorem, ne quod erat illi uotiuim, gentem humanam peruastare, cum ipsi delicij succidit. Regnum subinde contruncatum, & in familiam diuīsum est, dum sibi quisq̄ studeret extra pro. Talium ille uirtutum stipatus choro censem̄t egregius. Inq̄ autem hic noſter quo depositū etate regnum Macedo, duplumq̄ quam ille uixit & regni tergeminiū habuit spaciū. Temperante ac plane sobriam militiam nactus, Britanniam, & qui medio ſiti sunt Occidentem uersus Oceanū, cunctos ad duxit ad partem: Scythiam in ūper que ad Septentriones eſt, in nationes efferratas difiecta barbari nominiū innumerabiles: producūt ad meridiem finibus imperii, Blemmyes & Aethiopes. Nec uero qua ad Orientem sunt, ſi auera putauit eſſe: iſpos autem orbis terrarum limites Indos extremos usq; terra undicē circumiectos, quiq; eſt uisquam luce ūtarum terū illuminans, dic̄to quidem habuit audientes locorum praefides, genitum p̄fectos, latrapasq;. Et erat in eo quanquā barbaro populo, qui ſpōne libenter coleret. Ab ijs honoraria legationes onufra donis, nihil prius ſilla amicitia notitia ut ſtatuerit, ut imagines ederent, & statua eius collocaerent, ut unius Constantini regnum non modō cognitum omnibus, ſed in ore etiam eſſe in omni populo, cum ille regis liberacē uoce pradicaret quem eſſe ſibi Deum profiteretur. Nec uero plus ratione quam re ualuit, qui ſe in uirtutem ipsam totam immergens, uariūq; præclarā uitæ fructum difiiciens, in eo moliter & delicate coquiebat, beneficētia omnēs ſuos ſibi deuinctos animo magno retinebat. Victor benigna lege facilē et desiderabilē unicuiq; maiestatem & autoritatem p̄ficit, donec ſenio longo confecta, quem antē uictum de regno ad momenta temporum inclinante lufpenderat, & tot annos brauio immortalitatis deſignator Deus honorarat, ad uā perdixit animis nulla colluione conſperlis aſſeruatam, tribus etiam qui regno ſuccederent liberis illi luſcitatis. Ad hoc ſanē regum deus paterno iure accelerat, ordineq; naturæ ſoboli remanerat, ut duraret in æuū hæreditas. Ergo ſublimē uerē felicē honorib. apud nos, morientē omnib. que ab ipso ſunt beneficijs, & conditionib; exornati, depingit apie Deus, & ipsas res glorioſas in tabulas coeleſtes curabit incidēdas. Mihi profecto illi non ſuppetit, ut pro beatitate tanta dicam, hac p̄fertim ſecundate ſilentijs: tamē eſt necesse infequito picturam in umbratam tanquam imagine, hominis p̄i memoriam conſecrare literarum monumentis, eoq; deſidis & ſocordis animi reprehensionem detestari. Perpuderet enim niſi quātum in me eſt in-

*Cur uitam et
& geſta Cō-
ſtantini de-
ſcriferit.*

eſtingenq; quod leue exiguum q̄ ſento, tamen in eum conferrem qui numeroſiſtiori ſemper animo coluſſet. Ad hæc conducibile ad uitam hoc ſtudium meum, res eas planē regias & Deo gratas ſcripto comprehendendi. An uero turpe non sit in ſcriptores indeſeffos recordationem Neronis incidiſſe, & eorum qui ſcelere longe poſte Neroñ reliquerunt, & hanc conſilij rationem rerum turpitudine deformem polito dicēdi genere turgidam inuenites, hiſtorię uolumina texuſſe illos: nos ad eum regem adductos à Deo, qualem antē nulla aetas uiderat, & colloquia dignatos, in ea cauſa conticēſceret. Prōinde non ab ei ſi quis alius, auditionem tantæ rei rapiuntur. Nam alij quidem res ad mores informandos inutiles & humiles, adducti gratia, uel odio concitat quorundam: non nulli ut dicendi ſpecimē par erat apparatus emiſſerunt in lucem, ac eorum qua committuntur in Deum, & oblituonem tenebrasq; ſempiternas promerentur, alijs interpretes fuerunt. At mihi ſi oratio labac̄et, minusq; ut ad eum rerum magnitudinem ſuſiūndam robuſta erit, certe uel eum nuda recenſione ſe luſtentabit illuminata. Neq; uero futile uel contemnendum hoc genus, cum & animalium non diſolutum inſtruit, & ad uitam communiat. Plenam igitur hiſtoria, quoties collatis ſignis ſit ab eo decertatum, quoties de fuſis hoſtibus & trophae exultatum, quoties triumphatum: qui pro utilitate omnium in republica ordo, qua legum in id ipsum conſectarum deſcriptio, reliquos illos quidem uarios & regios tamē labores ab omnibus expositos hinc a mandabo, cum mihi ſit ex cōpacto in eam rem inſcindendum, ut illa ſolare Non rātō feram qua pertinent ad bene beatęq; uiuentium: atq; ea cum prop̄e ſint inſi aeternā ſed nita, ſubſiciam ex ijs quorum in cognitionem uenimus, qua celebriora ma- rātō exx. ligisq; poſteris opportuna iudicabo. Breuitate id quidem & tempore, quod oratione elatricum, uerē laudationem facile concedente uel etiam deſcenſe ſe deſcri- te. Nam nec antē licuit, qui nondum exceſſiſſet ē uita conditionis inſtabilis pluriū in qua de re ſumus omnes admonti) foſciliē diuulgare. Vocetur uero auxi bac hiſtoria, liaris Deus, atq; nos ſermo coeleſtis opūlatoſ inſpirat illius autem res ab in pollicetur. eumate atate ſcribere ordiemur in hunc modum. Conſtas & antiqua fama obiuit grauiſſima diuerſa, tyrannde populum Hebreum oppreſſum fuſile. Tum clementer erga afflictos Deum parvulum atq; adeo in infantem Mō ſem medijs tyranorum atris educauifſe, utq; ſapientiam qua eſſet apud e- flantini com os in diſplicet, prouidifſe. Cumq; illum tempus ad aetatem ſolidam perdu- parauo. xiſſe, & oppreſſum uindex ulio iniuſtis pone inſtare, tum egressus domo tyranorum Dei prophetas nauabat operam inceptis aliftimi, tyran- nos educatores dicitis & factis relpuens, fratres & generē coniunctos pro necuſitudoſe coles. Eō gentis uniuersa prætore deſignato. Hebreos ini- micopuli ſeruitute liberauit Deus, & genus illud exoluſum fatali necuſitudoſe ſupplictorum exercuit. Fama quidem illa uetus, cuiuſi fabuloſo com- mento multitudinis aures patuerunt, cum in hæc noſtra tempora contulit ipſe ille Deus, ijs qua miracula feruntur in fabulis, & oculo ſubmifit thea- trium rerum penitus excellentius admirabilitate, quodq; quauis ſit audito- ne terius. Deum enim agrefi ſello nostri ſeculi dominatores, eius ecclieſia conſiciebant. Quum molliſ adhuc & aetatem eam definens, qua tenuila nū- gine iam ac luecula forma reliquiſſet adoleſcentem, imo quailem oport- bat eſſe Dei ſeruulum, medio illorū crevit iſte, poſt paulo tyrannidida Cō- ſtantinus, nouam rem in eos moliens. Nec erat tamen hoc aetatis moribus nū Tyranni impiorum conſederatus. Subtraxit enim inde illū diuinitus aſſlatum in- cida.

KK ad ſtudium

Pater Confia ad studium honesti paternum decus. Pater ei fuit (hoc enim loco revocare in memoriam decet) Imperatorum ab aeuo nostro praestantisimus. Quo de Constantino stricte, quæ filio laudi esse possint, & necessarie tamē dicemus. Quatuor enim fuere communicatione imperij pares, solus hic alii non intellectus sua se ratione continuit, & ei cum Deo summo perculsum fedus est. Illi ecclesiæ depopulati, ad ruinam extremam disturbant, ut ne reuula quidem templorum fundamenta ab illo dignosci possent. Hic excedenda pars impietate manus abstinuit, illorum nusquam similis, qui ciuitum sanguine sanctissimorum prouincias polluebant. Hic animam illibatam semper habuit eo maximè genere. Illi omne felix in unum deriuantes, simulacrum cultum, uoces illicitas se primum, deinde subditos, malorum Daemonum in errorem introducti, seruitur condemnarunt. Hic princeps pacis aquistimæ suis, quæ Dei erant ordinabat agebatq; nulla suorum molestia. Vitam alii gravitate tributorum deprecandam hominibus & posteriore morte compararunt: imperium æquabile Constantius atque patriæ diligenter nihil expetens instituit, suos ipse de se alleuauit. Eiusmodi multis r̄q; peruleatis unani rem atque alteram praclaræ geflam ubi dixerit, quæ silentio preteruerat, hinc censeri posse ratu ad ea quæ negotiū huius sunt transiit. De Constantio rumor increbuerat, pius & probum uirum esse, Deo charum preterito & acceptum, subditorum ditionis, ut nibil suprā, parcentem, puluis thesauris incumbentem. Qui tum primaria dignitate rex erat, milis audeo qui id agerent, cum ea tanquam depofulset, omnem publicam curam exposuhabat, exprobribat egestatē, eo ad facienda fidem abusus, qui nequam thesaurum defodilset. Ille, qui uenerant a rege commari ius, indixit omnibus imperij sui populis, ut quisque fortunis erat amplissimus, opibusq; affluebat (quasi libi pecunia opus esset) celebre concilium. Id tempus ad unumquemque pertinere coniunctionem anitorum erga regem non aliena sponte conceptam explicandi. His auditis ac si de illa ipsa re uota iamdiu suscepissent, ut id euenerit quo se probare possent alaces ad omnem aleam, auro argentoq; & si quid est in pecunijs aliud, impleuisse sifcum liquet. Multa uero donandi largius atque profundiri contentio subiit, hilariter omnibus aperto uultu oreq; leniter ardiente. Quia cum effeta facta, spectatores admisit eos ad thesaurum, qui à magno illo altero rege uenerant, dimisissi qd; fidem & testimonium Imperatori uiuiscere quam ipsi uidissent. Tantum nunc libi esse confecum: at iam pridem apud dominos, ut satellites et administratos, custodiit. Vehementer illi obstupeuerunt, qui bus iter ingressi vocatos ad se poelletores omnibus suis receiptis & laudatis insuper ob animum benevolum, & parentem, ut est fama, dimisit domum. Hoc unum est humanitatis argumentum: sincera mentis erga Deum, id erit alterum quo sequitur. Nam ubique locorum edicto imperatorio, prouinciarum praesides pium quemque diutexabant. Omnim primi regis domibus exciti, charissimi Deo martyres nomine pietatis ad concertationem aggressi sunt: ferrum, ignem, maris gurgites, omnem denique soleritatem tormentorum promptissimo animo adeuentus, ut breus quæ fuerit tum palatio pio hominum genere sint exhausta. Quo maxime factum est, ut apud sanguinarios nullam habuerit Deus inspectionem in praesidiis, qui nō genus iolum, sed eius erga nuncupationem etiam uotorum infestabantur. Soli autem Constantio uenit in mentem quidam rationis sensus, & rem fecit inopinatam sanè auditu, sed pro facto tamen præcipue demirandam. Quotquot illi regis fuerunt, ne illis quidem exceptis qui futuri erant proposita conditionis arbitrii, cunctos ad pactum adegit, apud se cōmemorabiliter, & honores suos cuique retinendi, si dæmonibus immolarent: nisi age-

Dioctetiā
Constantino
paupertatē
obice.

Constantius
quomodo
dei & perfide
periculu
fecerit in au
līciū suis.

rent, excludi pénitus, & ablegari, illi nulla dignitate aut familiaritatis aut amicitia esse posse. Ergo dissipatis & iam hinc & inde segregatis, quam sibi quisque uitam instituerat, est agnitus. Ceterum praefatis ille uir techna explicata, illos timidos & nimium de se meritos iudicauit. Horum concientiam in Deum mirum quām suauiter excepti, utq; numinis proditores illos ne regia sua dignauit. Qui fiat enim ut hic permaneat in fide, qui sublimiore se teliter loco. Quapropter longè summo uēdos regio palatio existimauit, atque adeo lege lanxit. Qui Deo digni fuerant ad ueritatem exquisiti, similes eos uir forte circa regem dicens, imperij custodes & corporis esse iūsfit. In amicis & maximè necessariis hosce in primis excoledos, plurisq; dixit esse faciendotha fauori qualilibet magni abacis. Constantio qualis pater exit. Nunc Thra-uita finis hominum, que ostendit ingenio, subsequutus est, quidē diuīcīmī que aulas oc-
nis eum inter & regis sellas confessores aperuit. Deus, facile dignourerit cupit &
qui ad res ipsas anitum diligententer attenderit. Postquam enim ingenij regi Pyrgopolini fideliter explorandi facultas in longinquitate temporum uerrebatur, omnium auctore Deo recepto, dīs ante genitum reprobatis, tuam domum, uti compofita frugalitatisq; perseveraret, sanctorum supplicatione uallauit. At tritum illud uſu, nec habere sibi, nec alteri negotium faciliere, perbeatum illi fuit. Constantius igitur auraq; lenissimi bene sedatum sui regni lecu-
lum, uxorem, liberos, ipsam familiam cum focis, uni regi Deo deuotus, ut hilare multitudinem palatiū proflus ecclesiam diceret. In eo confortio fuere Dei ministeria, quæ in casta regis, cultu continentier instarent, quando Ecclesia. O apud multos isthac omnia filebant. Quæ omnia proximè inseguuntur, com quām dispenſatio ecclitius. Orbis enim terrarum imperij quum prima deferentur nulli quorū in his fuit, cum quibus habebant temporis, nescio quo pacto se regno subtra dam Prince-
xerunt. Tanquam istam anitum mutationem, quæ anno prauerterat pum Aulis, eccliarum oppresstis inuexisset. Hinc primus & solus Augustus appellatus est, initio quidem insignis imperatoris Cælorum diademate: sed accesi-
tad decus, illum accepta dignitate præcessisse. Ab hac nota, quo nullus est antiquior Romano populo delatus honor illi est: primusq; ex his qui qua-
tuor postea sunt creati, Augusta sella ius dixit Prole quoq; multum anteces-
tit alios, ipsa sexus utriusque multitudine. Postea quām uero multa iam se-
necuit, iusta natura facturus, atque iam de uita discutitur, hic denuo mi-
rum opus à Deo, qui de liberis maximum natu Constantium moribundo
pati consulte proximauit. Erat enim cum his qui fuerant paterni imperij
college, quo modò ille prophetes, ut antea dixi. Et uisque à puero puber-
tatem ingessus, apud eos honore primario fuerat. Quem ipsi uidimus, cum
Palestinam obiret regum seniori comes. Huius ad dexteram conspicuus
omnibus, jam tum regium quandam sensum callere uidebatur. Nam for-
ma corporis, & ut erat aetas, proceritate nullus ad illum a quo iure accessit.
robore tam ualebat, ut terribilis esset aequalibus. Sed animi tamen quām
corporis doce incendebatur acrius. Eum primum fouens egregie tempe-
rantia, disciplina, deinde ingeniaq; prudentia, tum diuinitus accende-
sientia. Itaque cellum & uic corporis auctiorem animo magno adolescen-
tem contemplati rerum domini, commixta cum inuidia formidine libi inter Constanti-
nacione cautionem decreuerant. Quam ille rem perlentissem feme atq; nus ad patre
iterum certa fati ratione insidijs explicatis, consuluit libi fuga, prophetam
Mosem hic quoque consecutus: sed isti numen omnia conceillerat, ut illam paulo ante-
præfatis hereditatem cerneret. Mox elapsus in fiduciatorum molitione, prope quam is mo-
re quidem ad patrem accessit, ac inter uallo longo tandem adiuit, ubi iam ut reveru pro-
ta illius pensum nouacula continget. Quem inexpectatum pater astan fugit.

tem intuitus, stratis, defiluit, audeo complectitur, tantumq; proloquuntur se
cura animum liberasse, quæ aliqui morituro reliqua erat de absentia filii,
preces effudit ad Deum gratiarum actions & laetitiaœ. Hoc am-
plius, immortalitate sibi incundio rem interitum esse dixit, & testamentum
inde coscripsit: simus liberis, instar chori, lectum cingentibus, ex commen-
tario distributu hæreditatem. Illi qui anteberat ætate, regni sorte fuxia natu-
ram demandata, ita deum diem obijt, nec incuria tamen est factum im-
perium. Nam insignis purpura patricia Constantinus, ibat paterna domo,
patrem quasi reuixisse cunctis in se monstraturus. Interim elatum funus
est illo ductore. Quos amicitia patris illi adiunxerat, partim praibant à
fronte, partim à tergo sequebantur, usq; dum maxima pompa numinis a-
mantem eō loci perduxit, ubi faustis acciannationibus acceptus, & reuer-
ter est habitus ille utribus omnium uoce et regressus in uitam de mortui homi-
nis successore filio dicebatur. Ibi regem & Augustum quanquam iuuenem
omnia perfistrepere, quæ laudes erant ornamento patri, uicissimq; filius co-
parente felicissimum habebatur. Porro autem populi omnes huius imperii
gaudio laetitiaq; inæstimabili exultarunt, qui ne momento quidem
temporis administratione regia caruerant. Finis hic à Deo generi homi-
num æuo nostro morum noefis in morum & plenorum pietatis, et in rege
Constantino patefactus. At qui uitæ fuerit exitus, nis qui sunt eccliam in-
cendijs & ferro prosequuti, in hac seru non putauit inferendum, neq;
proborum memoriam hoc genere contaminandam inquinandamq;. Nam pe-
culi, si scilicet in aliis, sicut in his, quæ in primis annis, et in primis

*Constantinus
augustus ap-
pellatus.*

super euentorum integrum historiam. Eo patre ducem imperatorē Cōstantini principes uniuersi, nullius commendatione aut gratia ex le delignauit, id sibi laudis aliae arripiente aliquo. Stabilito regno quos in ditione populus habuerat pater, obিবat omni benignitate, tantisper ipsi patemē fortis prop̄sc̄ies, hos gubernabat. Rheni barbaros accolas & occidui mariis qui turbulenti erant, ac ipsi intra fracti, facile comp̄secebat subiiciebat, reprobabat alios & abigebat domo, quos tanquam beluas ad uitę cultum lenem magis allici posse desperabat. Hęc illi cum euentus ex sententiā, imp̄riac̄ orbis terra in animum induxisset, tum in Britanniam transiit. Ibi subactis interius habitantibus ad mare populis, percurrebat animo quibus præterea subuenientī et lella tylia cogentibus. Inde quasi immensus aliquod corpus orbem ipsum terrae mente conuersans, Romamq̄ demum imperii uniuersi caput atq̄ gentium dominam tot annis tyrannidi feruientem, vindicta cedebat illis astate proiectiore partium aliarum dominis. Postquam autem impares huic oneri sensit esse, atq̄ rerum euentu fredo aliquos istud enisos discelisisse, minimè sibi uiuentum duxit urbem regiam armatum exercitatem si negligerer. Ergo demolitionem tyrannidis apparabat, ibi quod uidisset rem militarem manu nequaquam confici, ito nec profici tantis artium praefunctionis apud tyrannum. Solerte, magorum impostura hominum

Centauri qui
iam noſtre
etatis longe
in ratione
bella ſuſcipi-
unt et gerunt,
pauci prude-
ntur. ovv
Rebus ardu-
is ſuſcipiunt.

mens semper obseruantia dignatione cōpia fuerat Deus, imperij custodem & de
seniore habuerat. His apud se diu putatis ac disculsiis ut vidicet, quod illi ad cur reprobationem
peiles & strages appulissent qui erant de orbi copia cōfisi, ut nulla generis nūc
dicula, nullus stolo, nullus nomen, nulla ulquā memoria superesset: è diverso
quod argumentis se praeponerent paternus illi Deus approbasset qui in tyran-
num electus ante habuissent, & castra posuissent, adductis nequequam diis
excellitis turpiter intuēti, altero in fece pītūs qua uenit effet ad manus eius
ignominia reuersio iugulato altero medijs cohortib. ut fati quādā accessio
crederetur. Hęc cū in mente cōduxerit, inaniter ea numina facere qua nus-
quam sint, & in re plana aberrare sponte, dementiam arbitratus, quā iam in-
precibus. ut quis nam effet ediceret, manum ad se suacq; porrigeret. Qua cō-
tentā precantem oratione, diuq; quiritante, prodigii inauisit. Hoc credibili Prodigium
ter ab authore diuerso uix adduci poterat, aut recipi: sed ipso rege longis tē-
porum spacijs, mihi ex codice qua conscripferā referenti, quando in eius no-
titiam & familiari sita lum introductus eadem predicāt, etiam attestatē tua
reitur uhemētus, ecquis de rei fide ambigat: cū præterit posteriora
réporta illi pītū cōfirmarunt Sub meridiem, inclinante iam de ipīs occi-
lis, coh plaga uidilis aiebat polūtū supra solem trophēū crucis: id lumine co-
luisse, propinqua in hāc sentētū scriptura. Eo uincet, perplexū uolo diu stetis-
se omnī simul exercitū spectatōrē, qui tum ad iter ingressū aliquo for-
te fortuna sequēbatur, & incertū fusile quid ea sibi ostenta uellēt: led animū
tamen illuc intendentem, et ad omnem partē conuentēt, non excepit. Hic
fons capienti sibi Christum cū ostento illo coelesti usum esse & cōmone-
fecisse, ut exēplar imitatus illius signi, idē in bellicis conflictib; amuletis
circumferet. Vt autem dies illuxit, arcāntum exposuit amicis: accersitūs cū fu-
bindē redēptorib; operum ex auro & gēmis affabre magis incisoriū, medi-
us sedī, signi speciem indicauit: quantū lūa interefet, de gēmis auro cū sibi
excūlū redētent, quod ipī aliquando uidimus in hanc tērē figuram op-
ris absolutum. Præcelsa fudes instar crucis obliquum cornu pītū rigens auro
cōpredithebat. Supremam partē inlidebat conferta auro & lapillis diuis-
tima corona, in qua tessera salutaris inerat duplicit uersiculu. Nā primis qui-
busq; dictiōnem literis Christi nomen uidebat punctūlū medūlū decus-
sis incumbēt, R: quod deinceps in casside descriptis sibi imperator utendū
acceptit. Qia in hārebāt sublīce oblicum coruū, hac dependebat uexillum,
regūm protus, ad artēm accēdētē gēmarum excitatis circum radijs uarie-
tati, preciosissima, qua cōfīp̄sum erat, auro insuper abūdētē intertexto, mi-
rabilis ac immētā pulchritudinis uniuersum opus. Hoc amiculi longū la-
tumq; moderate fuit: fudes ab imo in uerīcē procerūs adacta sub ipsam
crucē ad extremitātē limbū uexilliū circūfēcti, pī regis uisque thorax des-
nit aureas, atq; liberorū pariter habebat imagines cōtra hostiles copias hoc
signo semper est usus: ad similitudinem alia conflata ante legiones cerebā-
tur. Verū ista aliquanto pōt. Tum autem grauita affectus ob ostēta, nūl-
la præterita religione probata initiatōis his facris euocat ad se: Rogat ec-
clīs solitus pī Dei filii unigenitū. Nōtā immortalitatis effe, quod ipse ui-
derat signū, hoc de morte deuicti trophēū esse postūm, cū adhuc in orbē cōfī-
tentā sentiretur. Interim causam aduētūs edifferentes, totam generis humā
nī Episcopatō exacte fuggerebant, & eorum oratione sanē promouerata: sed diui pīs & bre-
vīnam spectaculi miraculo arreptus, iſīc erat donec ad ea deficiſcī ipse foyter.
sibi ostēta fuit interpres ex dīctis: ac fē constituta ī sententiā coluius edo-
cūm facile ratus, ad scripta sacra mente intendere cogitabat. Hic Dei sacer-
dotes KK. dotes

dotes numero habens confessorum accingebat ad obseruantiam omnem & cultum conspecti numinis relinquam expectationem & spem in eo collocans: indeque se communis animum induxit ut tyrannicum ignem restinguaret. Hic sanè multus Romanam urbem ijs maleficijs iuaserat, eoque scelerum robore, ut ad præsidentem impure ac nefari uiuendi licetiam nihil esset omnino religi: seductas matronas remittebat ad uitros non ita proiectos aut obscuros, temulentiam hanc suam in senatum adeo atque principes senatus exercerat. Sexcentis igitur acceptis omni contumelia matronis, impuris & effrenatum animum nihil magis expluerat. Tentatis perinde Christianis non item cupiditati suppetere. His enim uitam profundere satius erat, quam pudorem prostitutere. Quedam senatoris ordinis, cuius uiro præfectura obtigerat, illis intellectis pro foribus, adesse qui ad tyrranii libidinis erant facti (nomen ista Christo dederat) & ita uirum libi timentem annuisse uti abduceretur, impetrata mora tantisper dum mundum sumeret, ingressa est in conclave. Ibi remotis arbitris ense confudit peditus, occumbensq; lenonibus cadaveris copiam fecit. Opus autem edidit omni uoce uocatus, in expugnabilem rem esse atque exiit, nullus Christianum modestiam posteritati præsentibusq; adeo tenuata. Sic illa fuit. Eo uero progressam audaciam plebs, ipsi magistratus & nobiles & fodiendi exhortentes, languebant tyrrannide infestissima. Nam quiete & composite seruit acetule exarmata perferentibus, nil dum miserat sicaria tyrranum crudelitas, & leuissima iam aliquando reperta quidem illa de causa in cœde populi haftatos suos laxauerat, mediaq; ipsa urbe cecidit infinita multitudine non Scythicus aut barbaris, fed domesticis armis ac gladijs. Quanta autem per infidias senatorum clades, ut cuiuscq; bona illexerat, ad occasionem quemlibet passim cœsis, haud in propterea perferre: sed (scelerum apex) ad artium præstigia & magorum uictu inuenta perrexerat. Hic uero re scissio mulierum prægnantium, uiscera mox infantium indagans, jugulans leones, conceptis obsecne uerbis daemonum, compellationes ad tumulum belli instantem depellendum adiecerat. His se cōfidebat uictoria potiū. Ita Romæ tum dominatio: que omnium libertatem quot & quibus modis temeravit, dicere mihi non licet, penuriam annonarum post hominum memoriam conitabat urbi tantam non fuisse. Quapropter iactus misercordia Constantinus, omnes expugnandi machinas contrahebat: ipse post principia, nempe regnatorē Deum, implorabat open Christi, uexillum illud infigne uictoria collocabat ob armatos: deinde omnes copias adducebat, tāquam uitam libertatem Romanis stipulatus. Ergo Maxentius attī ludibrio potius quam suorum uel consensu, uel coitione ductus, haud iam portis excere: copijs armatorum, legionum, manipularibus infidisi opportuna loca, regiones, oppida, quātum agri subegisset occupare, munire fedulō, rex ex loco nomine religatus acie tyrranum primum, secundum, & tertium uno impietu compulsa ad ditionem, ipsam usque promovuit Italiam, cumq; proximè urbem esset, ne tyrranum caula prælium committeret cum Romanis, illum uelut loris ab urbe longius aportauit Deus: & quia uulgus fabulæ loco acceptat, aduersus impios eueniſſe (sunt in codice sacro sancto tanquam in columnâ descripta) omnes adduxit ut crederent ea, seu fidis seu diffidente hebetibus oculis intuiti. Quemadmodum enim Moi pītū Hebreorum genus dirigente, currus exercitumq; Pharaonis in mare proiecīt, ipsos satelles honorarios omnem adeo delectum unda rubri maris obruiuit Maxentius, eiusq; armati & hastati, quasi laxum dimersi sunt ab eo funditus. Siquidem numinis uim stante à Constantino fugiens, ubi transmiseret ea fluentem amnam, quem ipse nauigij junxerat, atque ponte stabiluerat suo sibi

Maxentij libido.

Latrociniū.

Magia.

Constantinus Romam cū exercitu con tentit.

ibid commento pernicias compacta extitit. Quā amicūm Deo uirtūm capum iti credebat, illi nihil seclus dexter Deus aituit, illē miser has sibi strixit infidias, ex quo dicere par est. Effudit cuniculum, ac quam foueam ipse struxerat, in eā est delapsus. Quod enitur, in eius caput recidet, atq; in uertem illius sua corrueat iniquitas: scilicet annuere Deo que erant ad pontem Maxentij in esse pollet: caphas onustā uiris mergebatur: omnium ille primus: deinde satellites dypatq; quatenus id oracula prædixerant, aqua rapida qua plūsum sunt obviti. Idcirco non abs re, si minus uerbo, re certe similem uictoriā am confectos atq; egregius ille Mois, eadem illa quā tyrrannum olim contraria decantare ac dicere: incinamus Domino, laudibus enim honorificis cumulatus est. Equum & ascensorē disiecit in mare, protector auxiliarisq; ipsis milii fuit ad salutem. Ecquis in dijs similis tui Domine: ecquis in qua simili tui, in sanctis honoratus, insigniter mirabilis, edēcū prodigia: His in principem cui refrebatur accepta uictoria, ut olim ab illo præstabilis Mois, sic in Constantino repte iactatis, reportata laurea de conflictu dominam utrem inuestit. Cōfertē illum S P Q R, ac quicquid in urbe nobilium fuit, ut si uincis & carcere soluti essent, oppido quam hilares animis & uultu receperit. Conflua sexus & conditionis uox, uiri, femine, pueri ingenui, infi Constantinus nita multitudo familiarium, uindicem consuetudinem, bene merentē, ut qui urbem triucontrā tenderit nihil ageret, appellare. Nihil ille religione uir insita, aut lau phas ingredibus aut applausi commoueri, nec meliore de sentire: quin diuine bene fuis est. fientis concius actionem gratiarū in primis, & uota, uictoria datori Deo persolut. Tum pictura ampla columnisq; media urbe trophæum de hosti bus insigne salutis erigens, in omnem gentē differebat. Atqui palam inscripsit Epigrapha plit literis qua nequirent aboliri. Hoc fulutare signum, Romanorum ditionis & totius imperij tutelam esse. Mox autē palum figura patibuli, eius statuum tenentē manu frequentato loco ponentibus, scripturam inscribi hanc iusit Romanis uerbis: Hoc uno fortitudinis examine insigni salutis urbem usquam iugo tyrranidis eremptam liberavi, S P Q R, autoritati pristinæ dignitatis restitui. Ita ferè amans numinis Imperator splendida confessione artificis vincendi crucis, liberè quidem huic rei dabant operam, ut Romani Dei filium agnoscerent. Omnes autem loci incolæ, nobiles popularesq; uelut à grāu dominatione refringentes, luce frui molliore purioresq; tum autē initam denuo uitam alteram cogitare, quas gentes ad occidentem limitavit Oceanus, illa alsiud calamitate libera frequenti nundino latari, authōritatem, pietatem primum, seruatorem cōtinter exclamare una uox, unum os omnium, emersisse beneficio Dei Constitūm generi humano cōmune comprehendit. Expolitum erat ubiq; regum edictum, quo sua illi recuperarent, qui concesserant antea rapinæ. Qui solū uenterat indemnatit, eo pollimitio redibant: si quis intuīty tyrranidis periculo obnoxios aut uinculis habuisset, soluebantur ea cura: Dei uero administrōs ad se accessitos semper honore præcipuo censebat, & omni officio proleguebatur, nihil circa deuotos addic̄tosq; numini benignitatis aut humanitatis omittebat. Homines quidem de uult ornatusq; tenues, alia tamen apud eum nota coniunctores erant, haud affectae, quo sibi cum geundum esset, homines illuc sollicitabat, ratus illum extreum assisterē, quem colebant. Et de sanè perquam abundē suppeditauit Ecclesijs, tum adaugēs, tum ergenti altius, ipsa sacra specia donarijs, officijs, multa insuper mendicis et egenis hominibus erogata stipē: qui adibant ad eum, humaniter atque benefice sentiebant: fo ro emendantes, quod est homuncionum abjectorum miserabiliumq; plu himum genus (non ad uictum folium necessaria referebant, sed ueluti com

Constantinus quāti secessit Ecclesiā Antiphonē

Magnificē

ua.

modius etiam abibant. Quorum natales & incunabula fortunae primi amplioris, cum maligniore deinde fuisse commutata, ijs dispertiebat largius, regiam magnificentiam & opes in loco significans. His agrum designabat, illos excolebat honoribus, horum orbitatem pro patre se gerens alleuabat. Interruptam uiduis fortuna indulgentiam refaciens, propriam curationem interponebat. Iamq; destitutas cura parentum virgines notis desponderat, & opulentis uiris, idq; non ante quam in dotem sui fecisset omnia e sponsis. Atque ut exortens filos subar radios locis, unde que omnibus immittit, haud secus ille ubi diluxerat egressus, ortu quasi celesti face promiscuo, coram adeuntibus integritatis & probitatis sua te dam lucebat. Ex quo accessit qui nihil inde quicquam adiuvis abscede-
sueuot. pacis studiū.

modius etiam abibant. Quorum natales & incunabula fortunae primi amplioris, cum maligniore deinde fuisse commutata, ijs dispertiebat largius, regiam magnificentiam & opes in loco significans. His agrum designabat, illos excolebat honoribus, horum orbitatem pro patre se gerens alleuabat. Interruptam uiduis fortuna indulgentiam refaciens, propriam curationem interponebat. Iamq; destitutas cura parentum virgines notis desponderat, & opulentis uiris, idq; non ante quam in dotem sui fecisset omnia e sponsis. Atque ut exortens filos subar radios locis, unde que omnibus immittit, haud secus ille ubi diluxerat egressus, ortu quasi celesti face promiscuo, coram adeuntibus integritatis & probitatis sua te dam lucebat. Ex quo accessit qui nihil inde quicquam adiuvis abscede-
sueuot. pacis studiū.

modius etiam abibant. Quorum natales & incunabula fortunae primi amplioris, cum maligniore deinde fuisse commutata, ijs dispertiebat largius, regiam magnificentiam & opes in loco significans. His agrum designabat, illos excolebat honoribus, horum orbitatem pro patre se gerens alleuabat. Interruptam uiduis fortuna indulgentiam refaciens, propriam curationem interponebat. Iamq; destitutas cura parentum virgines notis desponderat, & opulentis uiris, idq; non ante quam in dotem sui fecisset omnia e sponsis. Atque ut exortens filos subar radios locis, unde que omnibus immittit, haud secus ille ubi diluxerat egressus, ortu quasi celesti face promiscuo, coram adeuntibus integritatis & probitatis sua te dam lucebat. Ex quo accessit qui nihil inde quicquam adiuvis abscede-
sueuot. pacis studiū.

dæmon ille spurius simus hoc agebat, ut quam orationem intreretur bonus, contrariam sibi ipse assumeret: & que duas in partes dissecata erat populi Romani ditio, lucis ac tenebrarum similis esset, Orientem obtinente caligine, partem alteram die serenissima illuminante. Quibus populis tam pinguo congiario donatis coelitus, inuidentia honesti semper aduersaria, theatra occupabat, antea regno tranquillo Constantini gener expectatus, illi impiorum institutum mores q; quam optimi uiri potiores, itinquam prior boni probici amicitia tentanda. Igitur bellum atrox, nulla q; foederis spe, cō-
Licius bel-
tudinis, nulla iustificandi, nulla pacta fidei intentem agitante memoria. Cle-
tudinis, nulla iustificandi, nulla pacta fidei intentem agitante memoria. Cle-
mentissimus enim Imperator inueniens benevolentiam non conuictam isti cum fratre
desponsa, cognitio & auti regum sanguinis in partem aduocata, infidias ei
toro desponsa, cognitio & auti regum sanguinis in partem aduocata, infidias ei
bat: si quis efficeret contra sortitus, nihilominus imperii licentia permanuit: Ve struxisset.
rum longe diuersa istius ratio, pestem nefariam machinabatur, alias genere
alio commandandi reperio, ut cum his beneficia compensaret. Officii priu-
tate merentur, neque nihil non enitebatur, modo si latere considereret: quia esti-
tenebris immerita erant, illico siebant auctori Deo manifestaria. Pergebat ille
tamen ad sequentes prioribus intercepit insidijs, nunc dextram tendens,
nunc se obtringens sacramento: mox iisdem abrogatis, deinde precatio per
legatos se redimens, iisdem q; rufus usus mendaciorum officijs, tadem bel-
lum indixit. & spe desperatissima aciem educere Deum contra regi, ut pro-
bè nouerat obliteratum intendebat. Initio qui apud illum Dei ministri nulli
batur & maleficia. Cum neque ita proficeret, neque reperiret, quam obrem
queri posset, legem promulgavit, ea uetabat episcopos inter se quicquam
publice conduceret, hac de omniem considerationem auferebat. Id profe-
cio erat prætextum acupari insurgendis nos: etenim aut egressos legem
oporebat plecti, aut obsequentes eccliesie infringere fundamenta. Quod
enim illa magni momenti conflitu nisi conuentu constitui queant? Hoc
os nominum alterius ab illo ratione qui cultum hunc instituit, edicebat:
cogit enim hichonori causa collegia sacerdotum, ad concordiamq; addu-
cit: ille dissipari, & omnium honesti sensum diffundere inuenientis aggreditur,
& quum in regiam admitteret id genus homines, amicus Deo, repellebat
ille excolus diuersa sententia. Firmissimos atque sibi maxime beneulos ex-
turbabat in exilium, qui aliqua dignitate isti erant, quia uiriliter aliquid o-
bjsentis inferre, famulari, denique seruilitate omnia prescribebat. Ere-
pus bonis, & in lucro positis, mortem iam minitari audebat, quifquis no-
men fatuare prosteretur. Eiusdem animus affectibus incitatius, nequa-
quam coercitus, adulteria infinita, totidem foeditates obscenas, decoro uiri-
li longum valere iussu, nature turpe de notam inurens perpetrabat. Er-
go alteram legem tulit, uitios ad preces adeste cum mulieribus inhibens: il-
las ad hudem uentitare, uel esse factorum interpretes ijs episcopos, feminas
sibi feminas haberent illarum rerum magistras. Quibus apud omnes irri-
sis hoc aliud ad demolitionem ecclesiæ reperit, extra portas inquiens iulstra-
ta regione conuenticula populi de more fieri debere: nam longe puriorum
auram inibi quam in faciliis urbanis esse. Cui cum pareret nemo, pratoria-
nos milites exauthorati iulstis, nisi dæmonibus immolarent. Sic ubique hac
vitorum eiusmodi dignitate militaris ordo caruit, immo ipse legis autor o-
pium cuiusque uotis sele priuauit. Quid: dicendumne illud est quod catce-
dæmon

re defatigatos, ne cibo quidem refici ac recreari uoluit: fame confectos iā usinclus misereri ueruit. Bonum & probum esse neminem, aut commiserationem naturam ingenitam nulli induxit. lex illa medius fidius & impudentissima & omnium maximè exlex, omnem transiliens naturam, quæ pati pena damnabat ad misericordiam delapsos, ad eamdem illam expectatiros qui non totam excusserint humanitatem & clementiam. Haec Licinius tabule. Quid autem attinet nouum ius nobendi recensere? quid ea sunt ab isto de instituto uniuersitate confundendo innovatae quibus certi ordine politas olim Romanis leges circumscribere & expugnare aggreditus, barbarum agrestemq; motem inexit, animaduero contra suos perfugio. Inde agrorum dimensiones ut censerentur auctiui, etiam contractissimi, ac inexplebilem exigendi ardorem alere licet, inde relations agrorum in commentariis, ubi tampridem possestores mortem occubuerint, infami compedio. Nam neque sordibus, modus, neque cupiditat satietas accedebat, ut cum auro argentoq; omnia oppilasset, etiam de mendicitate quereretur, animusq; tanquam forte Tantali affligeret. Sed quæ quantitasq; de innocentibus uindicta, quæ bonorum proscriptiones, quæ deportationes patriciorum & nobilium, quorum uxores illibatas skelesto cuique mancipio per iniuriam substernebat: quibus ipse, licet senio excoctus, matronis virginibusq; per polluebit: haec ideo protrahenda non sunt, quia quæ postremis animum infigar, pri manugas esse putet. Hac finem facit insania, hominem armavit aduersus episcopos, ad eosq; potissimum deduxit, ut hostiles & aduersarios, ut quisque gerat amicorū notorū. Ex quo ille nobis infamè fuit offension, quoniam non sacerdotum meminisset, qui quoquis ex loco Christianos exterminassent, non eorum (qua modo impietate dixi) quos ultricibus poenis examinara, non ipsius antesignani malorum, quem uiderat oculis ad fustarium diuinitus arripit. Postquam enim hic obfidionem ecclesiæ aufuscatus, languore uitiorum bonorum animam conspurcauit, sacra uindicta miserum incidebat ex ipso oriturda ad animi sedes usque exercuit. Ecce enim repentinus ables sus medium pudendorum locum occupat: inde uaste fistulofum ulcus & serpens morbi uis insanabilis uiseribus intimis uermiculatio quanta dici nequit spirans pestiferum virus scaturit. Moles enim nimia educatione cariosa, succulentus adeps in hoc genus facile comebat. Itaque putris aditum intolerabilem horribilemq; spectaculo faciebat. Illius agitudo inueterauerat, quum ad tandem redit, ea cogitans quæ olim experierat in ecclesiis, tum ingenuæ dulcia confiteri compescere contra Christianos iracundiam: tempora reficeri, legibus, edictis, ad ea festinare: sua causa preces ex more funderent, adhortari. Impegit ad hanc dicam princeps ecclesiæ persequenda, quæ noster hic expertus probe suis oculis edocuit, oblitio ne omnia dilapidaverat, neque reminiscens multa prioris arque secundi uindictæ, qui suum auctorem superare nisus illo in genere suam artem suppliciorum inuenientorum ostendebat. Non ignes illi sati aut ferunt, non pangendi clavi, non ferre, no abyssi maris. Ad hanc castigationem inaudita afferens, oculos effodere constituerat. Hinc luxata uiolorum, adolescentium, mulierum corpora, dexter oculus extinxit chalybe ignito, multi poplices, ipsi demum immortui metallis. Quocirca de illo non est in longam diem iudicium extractum. Nam uana dæmonum spe inflatus, quos esse deos arbitrabatur, ac copijs infinitis aciem explicauit. Tum defensus à numine regium ornatum male fane aptum depositu: animo uocordissimo multitudini immixtus, illarum se tutatus: deinde seruili habitu per agros palatus existimat latere posse: sed prouidentia per omnia pertingens oculos minime fugit. Vbi enim lecure uitam traducere condidit, iucus igne de celo iacuit.

Maximini
exempli ni-
bilo melior
factus Lici-
nius.

cuit pronus. Illa plaga, diuina profectio, corpus exelum est, nulla pristini uulnus specie, siccis idolorum infast, impense attenuatorum emaciatorumq; re liquis. Cumq; uires intendisset plaga, statim exerti, atque loco pulsi oculi cæcum hominem dimiserunt: et quisimo suffragio dantem poenas à serpetas in eos qui Deo testimonium dicebant. Inerat tamen adhuc in eo quietam uitæ spiritus, & quanquam sero, coram confessus est Christo, suamq; numinis expugnandi voluntatem publicauit. Palinodia contexenda similius alterius fuit: legibus & institutis suum errorum in deoū professione scripsi soluit, Christum unicum Deum testatus experientia dignouisse. Quā rem edocuit ipso sensu Licinius, haud acceptam ab aliis, iisdem adhærebat, tanquam turbulenta nocte mentem obuoluens.

DE VITA CONSTANTINI I M. peratoris, Liber Secundus

Si ille in gurgite maledictionis præcepit abiit, ac strage clademq; limulium hominum intuitus, amulabat ut tam illam malevolentiam suo magno malo, Christianos huc illuc agens extortos. Sopitum ignem dudum, longè qui denique excitauit acris, & asperiore quam ante flamma exarsit nefas. Sane tanquam immanis fera aut sinuofus anguis in se contractus, iracundia tunens, gigantumq; minatus, nondū aperto Marte ecclesiæ tentabat, quod a Constantino metueret. Veri occulto flagitiū ueneno sigillatim imminebat episcopis. Ex his qui gentilem prefecturam adepti erant, interficiebantur ab isto laudatissimi, non ea cædis inauditaq; cuiquam mortaliss ratione. Quibus ad Amaseam urbem Ponti confectis, nihil aut crudelius aut atrocius esse potuit, ubi iam secundum ab obfusione, prima partim adæquabantur solo tempora, parum præfecti ipsi locorum conludebant, ne quicquam de more cœreberet, atq; cellaret legi timus ille Dei cultus. Nam huius quicquid fieret, causa sua fieri minime existimabat: prius enim conscientia adductus, ita iussus: Cœlesti cauam interuenire semper, & nos illi numerū propitiare nō diffidebat. Cui palpū obtrudere qui norat adolatores, sciti rem exploratē gratissi Episcoporum tam impūli peragentes, approbatos ecclesiæ præsidies obturcabant. Martyria. Damnabantur indicta cauâ uetus celesti scicarij nulli unquam hominum Constantinus inuiri. Nonnulli minutum laniato & discilio corpore deperibant, postq; fulcitur de tam immane exitium, horrore tragico longe maius, esca pescis futuri detruit debantur in mare: quam obrem, ut paulò ante, religiosi homines exularunt. delium: q; agri, solitudines, opportuna exilio loca. Tyranno, cum non parum ista processissent, ad instaurandam fugam bonorum animum adiecit: obtinebat sententia, cum iam nihil obstat, quin ad rem aggredieretur, nisi præterit sicut uentus, qui suos oppido tutari solet: atque noctem caliginosam illam longe terras opacanter, illuminasset ut lampade prægrandi suo imperatore, quem prehensum manu isthuc appulerat. Ille haud ferenda ratus quæ audiebat, rationem colligit: securitatem cum ingenita benignitate coniungens, iniurias oppreslorum persequi destinat, unum amoliri pro conservatione generis sanctum ac piut iudicans. Agentem enim humaniter hominesq; indigne miserentem nihil confequit: hunc studio iniquitatis defungi nunquam, crescere tabiēm in subditos, prorsus eos desperare de salute. Horum enim cum uenit in mentem magnopere dextram intendere extremæ exercitii instructa militia cogitabat. Phalanx equestris, atque pedestres copiæ conuenerant, illa, ut dixi, expectandi meliora de Deo nota præsentem:

Voto: